

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า นิสสัย เพื่อให้รู้ถึงความหมาย และการก่อกำเนิดของนิสสัยในตัวบุคคลหลังจากนั้นจะมุ่งสู่การอ่านโดยเฉพาะ เริ่มต้นกันด้วยความหมายในแง่มุมต่าง ๆ ติดตามด้วยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสสัยในการอ่าน ตลอดจนการชี้ให้เห็นถึงบทบาท ความสำคัญของบ้าน โรงเรียน และโทรทัศน์ ต่อการปลูกฝังนิสสัยรักการอ่าน และวิธีการส่งเสริมให้เกิดรักการอ่าน ท้ายสุดจะเป็นการสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิสสัยในการอ่าน ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยขอรายงานให้เห็นดังนี้

นิสสัย

นิสสัย คือ ความเคยชินของบุคคลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำ หรือบ่อยครั้ง

ว่าโดยกำเนิด นิสสัยเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ ทางพันธุกรรม และทางสิ่งแวดล้อม นิสสัยที่เกิดทางพันธุกรรม เป็นนิสสัยถ่ายทอดแบบมาจากพ่อแม่โดยทางสายโลหิต ส่วนนิสสัยทางสิ่งแวดล้อม เป็นนิสสัยที่เกิดขึ้นภายหลัง อาศัยประสบการณ์ การได้เห็น ใฝ่ฟังบ่อย ๆ หรือการเข้าไปคลุกคลีสัมผัสกับสิ่งนั้นเป็นประจำ (พระมหาวิรวงศ์ 2518 : 4 - 5)

พิจารณาถึงความหมายของคำว่านิสสัยข้างต้น เห็นได้ชัดว่าการอ่านก็เป็นนิสสัยอย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่สามารถอ่านหนังสือได้ และนิสสัยในการอ่านนี้น่าจะมาจากสิ่งแวดล้อมมากกว่าทางพันธุกรรม เพราะคงไม่มีใครอ่านได้โดยกำเนิด ทุกคนจะต้องได้รับการสอนให้อ่านออกเขียนได้เมื่อเข้าสู่วัยเรียน ที่โรงเรียนนักเรียนจะต้องอ่านหนังสือศึกษาหาความรู้ด้วยเป็นนิจ และเมื่อจบออกจากโรงเรียนไปแล้ว ก็ยังจำเป็นต้องใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป จึงนับได้ว่า การอ่านเป็นนิสสัยอย่างหนึ่งในตัวบุคคล อย่างไรก็ตาม ระดับของนิสสัยในการอ่านของคนเรานั้นไม่เท่ากัน พุ่กง่าย ๆ ก็คือ คนเราชอบอ่านหนังสือมากน้อยต่างกัน สาเหตุของความแตกต่างในเรื่องนิสสัยการอ่านมากน้อยนี้ นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจ แต่การอ่านเป็นกระบวนการ

ที่ค่อนข้างซับซ้อน การได้เข้าใจถึงความหมายของการอ่านในแง่มุมต่าง ๆ อาจจะทำให้เข้าใจถึงนิสัยในการอ่านได้ดียิ่งขึ้น

ความหมายของการอ่าน

ก๊อ สวัสดิ์พิพาณิชย์ นักการศึกษาชั้นนำของเราได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่าการอ่าน เป็นการแปล ความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และนำความคิดไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (ก๊อ สวัสดิ์พิพาณิชย์ 2511 : 3)

การอ่านมีความหมายหลายด้าน ในแง่หนึ่งการอ่านจัดเป็นการสื่อสารแขนงหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่สองประการ ประการแรก การอ่านเป็นลักษณะทางอารมณ์และสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติเป็นประสบการณ์ที่เสริมสร้างบุคลิกภาพ และก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความเจริญทางอารมณ์ และสติปัญญาอีกประการหนึ่ง การอ่านมีลักษณะทางภาษา คือ ช่วยให้ผู้อ่านรู้คำศัพท์มากขึ้น รู้ความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์และความคิดยิ่งขึ้น และช่วยให้เกิดวิจารณ์ญาณในความคิดต่าง ๆ (Wilson 1970 : 255)

ทางด้านจิตวิทยา การอ่านเป็นขบวนการที่ซับซ้อน และมีความหมายหลายแง่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ที่สนใจ เรื่องการอ่านจะมองในแง่ไหน ความหมายในแง่ที่หนึ่งก็คือ การอ่านต้องอาศัยประสาทสัมผัส ซึ่งประกอบด้วยการมองเห็น การได้ยิน และการสัมผัสทางกาย ในแง่ที่สองการอ่านคือกระบวนการรับรู้อย่างหนึ่ง ในแง่ที่สาม การอ่านหมายถึงการตอบสนองอย่างหนึ่ง การตอบสนองชนิดนี้จะได้รับอิทธิพลจากการสนใจ ความปกติทางกาย ความเมื่อยล้า และนิสัย ในแง่ที่สี่ การอ่านก็คือกระบวนการอย่างหนึ่งซึ่งต้องเรียนรู้ และต้องใช้กฎการเรียนรู้เหมือนกับกระบวนการเรียนอื่น ๆ เช่น กฎเกี่ยวกับการจำ การลืม เป็นต้น ในแง่ที่ห้า การอ่านหมายถึงพัฒนาการอย่างหนึ่ง ตามความหมายในแง่นี้ความสำเร็จในการอ่าน จัดเป็นความมั่งงอกงามด้านหนึ่ง ในแง่ที่หก การอ่านก็คือ กระบวนการขั้นหนึ่งของความมั่งงอกงาม การอ่านมีส่วนช่วยให้บุคคลเจริญงอกงามในทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทัศนคติ และอุดมคติ ในแง่ที่เจ็ด การอ่านหมายถึงพฤติกรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากความสนใจ และในแง่สุดท้าย ถือว่า การอ่านเป็นวิถีทางของการเรียนรู้ บุคคลต้องใช้ทักษะในการอ่าน และทักษะเบื้องต้นในการเรียน เพื่อเรียนรู้เรื่องราวหนึ่ง ๆ ลักษณะ และความหมายของการอ่านทางด้านจิตวิทยากังกล่าวข้างต้น ต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เมื่อ กล่าวถึงการอ่าน ก็หมายรวมถึงพฤติกรรม และลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว

รวมกัน (Smith, Dechant 1977 : 10-11 อ้างถึงใน สุนทร แก้วฉาย 2512 : 2)

ความหมายของการอ่านที่แท้จริงก็คือจะเป็นเรื่องยากที่จะพยายามอธิบายให้ถูกต้อง และครอบคลุมมากที่สุด เนื่องด้วยการอ่านเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อน มีลักษณะเป็นการสื่อสารภายในระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านด้วยเหตุนี้ การอ่านจึงมีความสัมพันธ์กับความคิดมากกว่า พฤติกรรมอย่างอื่น จุดที่น่าสนใจจากความหมายทางค่านิจวิทยาที่กล่าวมาแล้ว อยู่ตรงที่ว่า การอ่านเป็นการตอบสนองอย่างหนึ่ง ซึ่งส่วนหนึ่งของการตอบสนองนี้มาจากนิสัย นั่นหมายความว่า ถ้าเด็กได้อ่านหนังสือบ่อย ๆ และอ่านจนติดเป็นนิสัยแล้ว การบังคับให้เด็กอ่านคงยุติได้ แต่การสร้างนิสัยให้เกิดขึ้นมิใช่เรื่องง่าย นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า การอ่านเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความสนใจ การจะกระตุ้นให้เด็กอ่านหนังสือ จึงเกี่ยวข้องกับเราให้เด็กเกิดความสนใจขึ้นมาก่อน แล้วการอ่านก็จะติดตามมา อย่างไรก็ตาม การอ่านนั้นจัดเป็นทักษะอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกฝนเป็นประจำ จึงจะสามารถพัฒนาขึ้นไปสู่ระดับนิสัยรักการอ่านได้ เช่นเดียวกับการเล่นฟุตบอล หรือเปียโน หากใครหัดฝึกซ้อมอยู่เป็นนิจ ฝีมือก็จะพัฒนาขึ้นตามลำดับ จนในที่สุด ก็อย่าได้ถามว่า ชอบเล่นฟุตบอลไหม ชอบเล่นเปียโนหรือเปล่า เพราะว่ามันได้ซึมซาบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปแล้ว การอ่านก็เช่นเดียวกัน ถ้าเด็กได้พัฒนาถึงระดับนิสัยรักการอ่านแล้ว ก็ยากที่จะละทิ้งการอ่าน แม้ว่า จะออกจากโรงเรียน มีงานทำเป็นหลักเป็นฐานไปแล้วก็ตาม หรือจะมีอายุมากขึ้นก็ตามที และนี่เป็นสิ่งที่เราปรารถนาให้เกิดขึ้นกับเยาวชนของเรา มิใช่หรือ

สิ่งที่มิใช่อิทธิพลต่อการพัฒนาการทางการอ่านของเด็ก

ริชาร์ด เจ สมิท และ เกลดี จอห์นสัน ได้อธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการทางการอ่านของเด็กไว้ดังนี้ (Smith, Johnson. 1976 : 20 - 27)

1. ระดับสติปัญญา

การอ่านจัดเป็นงานประเภทหนึ่ง que เด็กจะต้องพัฒนาให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งการพัฒนาการอ่านนี้ พบว่า เด็กบางคนทำได้เร็วและดีกว่าเด็กบางคน และทั้งนี้ก็เนื่องมาจากระดับสติปัญญาที่ไม่เท่ากันนั่นเอง ผลจากการวิจัย ทำให้ทราบว่าความสามารถในการอ่านและระดับสติปัญญา มีความสัมพันธ์กันสูง

เทอร์แมน และลิมา ได้อ้างถึงข้อค้นพบจากการวิจัยว่า เด็กที่มีสติปัญญาดีจะอ่านหนังสือมากเป็น 3 ถึง 4 เท่าของเด็กที่มีสติปัญญาในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับข้อค้นพบจากการวิจัยของวิตต์และลิแมน ที่ว่า เด็กเก่งจะอ่านหนังสือในปริมาณที่เหนือกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป

2. ทักษะที่ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะและความพร้อม

ในการเริ่มต้นสอนอ่าน จะต้องคำนึงถึงความพร้อมและความสามารถของเด็กควบคู่กันไปด้วย เพราะการอ่านต้องอาศัยทักษะต่าง ๆ ที่เป็นทักษะย่อย ๆ ประกอบกัน เช่น การรู้ส่ายตา การรู้วิธีวางในการออกเสียง เป็นต้น การที่รอให้เด็กพร้อมหรือเตรียมความพร้อมในการอ่านนี้จะช่วยป้องกันความล้มเหลวในการอ่านที่จะเกิดขึ้น

3. แรงจูงใจ

แรงจูงใจที่จะทำให้เด็กอ่าน มีทั้งแรงจูงใจจากภายในและภายนอก แรงจูงใจจากภายในเกิดขึ้นจากการค้นพบคุณค่าของการอ่านด้วยตัวเอง เช่น ใฝ่รู้เหตุการ์ณต่าง ๆ รอบตัว ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนานจากเรื่องที่อ่าน เป็นต้น ส่วนแรงจูงใจจากภายนอก ได้มาจากการส่งเสริมของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ หรือเพื่อน ๆ ในรูปของการให้รางวัล คำชมเชย การรายงานความก้าวหน้า การแนะนำค่านการอ่าน เป็นต้น

4. สภาพร่างกาย

เด็กที่มีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ จะเรียนอ่านได้ดีกว่าเด็กที่เจ็บป่วยเป็นประจำ ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย เช่น ปวดฟัน ปวดหัว ไม่สบาย ทาเจ็บ ทำให้เด็กขาดสมาธิ และอาจต้องขาดเรียนบ่อย ๆ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนอ่านของเด็กได้

5. สภาพอารมณ์

ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือครู ก็นึกถึงบทกวีถึงความสำคัญของการอ่าน และพยายามคาดหวังให้เด็ก เป็นคนที่อ่านหนังสือได้เก่งและคล่อง แรงกดดัน ความคาดหวัง อาจทำให้เด็กเกิดความตระหนก และขาดความมั่นใจ กลัวจะทำได้ไม่ถึงหวัง การทะเลาะเบาะแว้งภายในบ้าน การหย่าร้างของพ่อแม่ ความวิตกกังวลต่าง ๆ นานา จะทำให้สภาพอารมณ์ขาดความมั่นคง และเข้ามารบกวนสมาธิในขณะที่อ่าน ทำให้การพัฒนาการอ่านเกิดปัญหา เด็ก

ที่มีสภาพอารมณ์เช่นนี้ย่อมประสบความสำเร็จอย่างมากในการเรียนอ่าน ให้ได้ผล

6. สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียน จะมีผลกระทบต่อ การอ่านของเด็ก เด็กที่มาจากครอบครัวที่รักการอ่าน อ่านหนังสือเป็นประจำ และรู้คุณค่าของการอ่าน จะมีความรอบรู้ ความชำนาญ มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ไม่สนใจการอ่าน และไม่เคยพูดถึงเรื่องราวและสิ่งต่าง ๆ ที่ใ้ก้อ่าน ส่วนสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน เช่น จำนวนหนังสือที่มีอยู่ ประเภทของหนังสือ และการสนับสนุนของครู จะมีอิทธิพลถึงคุณค่าความสนใจของเด็ก เข้าไปสู่การอ่านหนังสือได้

7. การจัดโปรแกรมการอ่าน

ผู้เชี่ยวชาญด้านการอ่าน ได้แสดงความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอ่าน จะมีอิทธิพลต่อการอ่านของเด็กมาก นอกจากจะขึ้นอยู่กับวิธีสอนและอุปกรณ์แล้ว ยังต้องพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดการเรียนการสอน การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม การเลือกสิ่งที่จะให้เด็กอ่านให้ตรงกับระดับความสนใจของเด็กด้วย

อิทธิพลต่อการอ่าน

แตริส ได้กล่าวถึงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการอ่านไว้ว่าการอ่านจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการ ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการอ่านอาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ (ฉวีลักษณ์ บุญะกาญจน 2525 : 39 - 43)

1. ตัวแปรที่เกี่ยวกับตัวผู้อ่าน ได้แก่ ภาวะ ความพร้อม การตั้งใจ สมรรถวิสัยในการอ่าน และคุณลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้อ่าน

2. ตัวแปรที่เกี่ยวกับการอ่าน หมายถึงความแตกต่างประการต่าง ๆ ของวัสดุในการอ่าน ซึ่งอาจแตกต่างกันในด้านความยากง่าย ความยาว และความคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังอาจพบความแตกต่างในเรื่องของความสนุกสนาน น่าเรียน น่าอ่าน น่าเบื่อหน่าย สิ่งเหล่านี้ต่างก็มีอิทธิพลต่อการอ่านทั้งสิ้น

3. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับวิธีอ่าน ประกอบด้วยการฝึกฝนซึ่งจะช่วยเพิ่มทักษะในการอ่าน

ให้ดีขึ้น นอกจากนี้ก็ยังมี การอ่านเพิ่มเติม การท่องจำ การรู้ผลงาน การไขปริศนาหรือรู้ใน การอ่าน การให้คำแนะนำ การแนะนำการอ่าน เครื่องล่อใจ ตลอดจน ความใส่ใจในการ อ่าน

4. ตัวแปรที่เกี่ยวกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการอ่านของเด็ก เช่น เด็กที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม หรืออยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ นอกจากนี้ การที่เด็กต้องรับภาระช่วยงานบ้านมากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาอ่านหนังสือ ค้นคว้าหาความรู้

บ้านกับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

การที่จะปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน จะต้องเริ่มตั้งแต่ที่เด็กยังมีอายุน้อย เพราะ ทักษะความสามารถในการอ่าน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนานิสัยในการอ่าน มิได้เป็น สิ่งที่เกิดตัวเด็กมาแต่กำเนิด หากจะต้องได้รับการฝึกฝนอยู่เป็นนิจ เช่น เกี่ยวกับการเล่นไวโอลิน คนที่สามารถสีได้ก็ จนกลายเป็นนักเล่นไวโอลินที่มีชื่อเสียงจะต้องได้รับการฝึกหัดมาตั้งแต่เด็ก การอ่านหนังสือก็เช่นเดียวกัน หากไม่ได้รับการปลูกฝัง ตั้งแต่เยาว์วัยเสียแล้ว ก็หวังได้ยากเหลือ เกินว่าเด็กจะเห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือในภายหลัง ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันนอกเหนือจาก หนังสือแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่จะให้ความรู้ ความบันเทิงแก่เรา สื่อเหล่านี้ได้แก่ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดึงดูดความสนใจของเด็กไปจากการอ่านหนังสือ นอกจากว่า เป็นเด็กที่มีนิสัยรักการอ่านอยู่ก่อนแล้ว หลังจากที่เด็กจบจากโรงเรียนไปแล้ว หน้าที่ อาชีพการงานก็เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น นิสัยรักการอ่านเท่านั้น จะช่วยให้ เด็กผูกพันอยู่กับหนังสือได้ (สุนทร แก้วฉาย 2512 : 4)

บ้านมีส่วนช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และวางรากฐานในการอ่านหนังสือของเด็กได้ เป็นอย่างดี จะสังเกตได้ว่า เด็กที่มาจากบ้านที่มีผู้ปกครองเป็นนักอ่าน และนักสะสมหนังสือ มัก จะรู้จักเลือกอ่านหนังสือดี ๆ และรักการอ่านเป็นพิเศษ (ทวี มุขระโกษา 2510 : 148) พ่อแม่หรือผู้ปกครอง จึงนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังและเสริมสร้างนิสัยรักการ อ่านหนังสือขึ้นในตัวเด็ก ปกติเด็กที่เพิ่งหัดอ่านหนังสือหรือเพิ่งจะสามารถอ่านหนังสือออกใหม่ ๆ ย่อมสนใจ และอยากอ่านหนังสือที่ตนเองจะอ่านได้อยู่แล้ว ถ้าผู้ใหญ่จัดหาหนังสือเหล่านั้นให้ หรือให้ คำแนะนำเกี่ยวกับหนังสือ ก็จะเป็นการสนองความต้องการของเด็กได้เป็นอย่างดี การมีตู้หนังสือ

หรือชั้นหนังสือภายในบ้าน การให้รางวัลเด็กเป็นหนังสือ การพาเด็กไปยังร้านขายหนังสือ หรืออ่านหนังสือให้เด็กเห็น ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีผลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

โรงเรียนกับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านที่สองของเด็ก ช่วงชีวิตในวัยเรียนของเด็กที่โรงเรียน นับว่ามีระยะเวลาอันยาวนานพอที่จะสามารถปลูกฝังและเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านให้เด็กได้ เพราะเด็กจะเริ่มหัดอ่าน หัดเขียนที่โรงเรียน โรงเรียนจะเป็นผู้สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการอ่าน ได้พัฒนาความสามารถในการอ่านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งเรียนสูงขึ้นทักษะในการอ่านก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ ยิ่งมีทักษะในการอ่านดีเท่าไร โอกาสที่จะทำให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้น ก็มีความเป็นไปได้มากเท่านั้น

ครูและโรงเรียนมีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพ่อแม่ และผู้ปกครอง เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่แห่งแรกที่เด็กจะได้รู้หนังสือ การปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน ของโรงเรียนที่สำคัญยิ่งก็คือ การจัดให้มีห้องสมุดในโรงเรียน นอกจากนั้นอาจจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การจัดสัปดาห์ห้องสมุด การจัดนิทรรศการหนังสือ เป็นต้น ในค่านของครูผู้สอน จะเห็นว่า ครูมีส่วนช่วยปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านได้อย่างมาก โดยช่วยแนะนำให้เด็กรู้จักอ่านหนังสือประกอบการเรียนวิชาต่าง ๆ (มาลินี นุ่มเสมอ 2523 : 26 - 28)

โทรทัศน์กับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

แม่สื่อในการให้ความรู้จะมีมากมายหลายชนิด แต่โทรทัศน์เป็นสื่อที่เด็กติดอกติดใจมากที่สุด เพราะการดูโทรทัศน์เด็กใช้เพียงตา และหู ก็จะได้เห็นภาพที่เคลื่อนไหว มีสีสัน ชีววิจิตร ขวนให้เคลิบเคลิ้ม สามารถสะกดใจเด็กต่องั่งอยู่หน้าจอทีวีได้เป็นเวลานาน ๆ โดยไม่แยแสต่อกิจกรรมอย่างอื่น

โทรทัศน์ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงอิทธิพลของมันที่มีต่อเด็ก คงได้กล่าวแล้วข้างต้น นักวิจัยหลายคนได้พิจารณาถึงอิทธิพลของมันที่มีต่อการอ่านของเด็ก ซึ่งในโอกาสนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างโทรทัศน์ และการอ่านเป็นปัญหาที่มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรง และประชาชนมีความเห็นว่าโทรทัศน์มีผลเสียอย่างรุนแรงต่อการอ่านของเด็ก แต่เมื่อไม่กี่ปีมานี้เองความคิดเห็น

ดังกล่าวได้เปลี่ยนไป และประชาชนเชื่อว่าโทรทัศน์ไม่มีผลในทางเลวร้าย ความจริงโทรทัศน์มีส่วนดีเนื่องจากสามารถกระตุ้นให้เด็กอ่านหนังสือหรืออย่างน้อยก็กระตุ้นถึงความสำคัญของหนังสือ (ภัทรภร ปรียุทธเกียรติ 2519 : 31)

รายการโทรทัศน์มีส่วนอย่างมากที่จะเร่งเร้าให้เด็กไปอ่านหนังสือ เช่น รายการกีฬา ทางโทรทัศน์ในทอนเย็น จะกระตุ้นให้เด็กกระตุ้นถึงความต้องการที่จะพัฒนาความชำนาญในการกีฬา หรือรายการเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของประเทศหนึ่ง จะกระตุ้นให้เด็กค้นหาความรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของประเทศอื่น ๆ ทั้งหมดนี้ก็โดยการอ่านหนังสือค้นคว้าเพิ่มเติมเอานั่นเอง (Speelman 1970 : 92 - 93)

บทบาทของรายการโทรทัศน์ต่อการปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน ยังเป็นเรื่องที่หาข้อยุติได้ยาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างเด็กด้วย เด็กบางคนอ่านน้อยลง เพราะถูกเสน่ห์ของโทรทัศน์สะกดไว้หน้าจอ แต่ก็คงจะมีเด็กอีกพวกหนึ่งที่ชมรายการโทรทัศน์แล้ว ทำให้อยากอ่านหนังสือมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การศึกษาค้นอ่านบทภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ในหน้าหนังสือพิมพ์ก่อนที่จะได้ชมทางโทรทัศน์ในตอนกลางคืน ความคิดเห็นของผู้วิจัยเชื่อว่ารายการโทรทัศน์จะมีส่วนช่วยให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้นได้ แต่ทั้งนี้ผู้ปกครองต้องกำหนดเวลาให้ดูโทรทัศน์อย่างพอเหมาะ และแนะนำให้เด็กได้ดูรายการที่มีสาระ มิใช่จะเอาแต่ความบันเทิงเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการ ก็มีส่วนในการเสนอรายการที่จะมีส่วนกระตุ้นให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้นด้วย

การส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าบทบาทของผู้ปกครองที่บ้าน บทบาทของโรงเรียน ครู มีส่วนสำคัญยิ่งในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้เด็ก ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน เพื่อให้เลือกนำไปปฏิบัติดังนี้

หนังสือ พุทธะวัน (หนังสือ พุทธะวัน 2521 : 124) ได้เสนอแนะการส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กเริ่มเรียน ดังต่อไปนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมในการอ่าน

1.1 เตรียมหนังสือที่คัดเลือกมาไว้อย่างดี มีหลายรสนหลายแบบที่เด็กสนใจ

1.2 เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดที่สำหรับอ่าน เช่นการจัดมุมหนังสือในห้องเรียน ห้องสมุด เพื่อให้เด็กมีโอกาสอ่านหนังสือได้มากที่สุด

1.3 จัดแสดงหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ อาจทำป้ายประกาศ เขียนข้อความต่าง ๆ เพื่อทำทายชวนให้สงสัยติดตาม

2. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการรับรู้และการแสดงออกโดยตรง

2.1 จัดหาหนังสือสำหรับอ่านออกเสียง อ่านให้ฟัง หรือให้เด็กมีโอกาสอ่านจากภาพโดยเลือกอ่านเองได้ตามความพอใจ

2.2 ใช้วิธีการเล่านิทาน เล่านิทานสั้น ๆ สนุก ๆ ให้ฟังเป็นประจำ

2.3 ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่านิทาน โดยการแสดงท่าทางประกอบหรือเป็นผู้เล่าต่อถ้าเขาได้อ่านเรื่องนั้นมาก่อน

แม่มาลี ขวลิท (แม่มาลี ขวลิท. 2509 : 19 - 20) ได้แนะนำให้ผู้ปกครองส่งเสริมการอ่านของเด็ก โดยการทำดังนี้

1. หาหนังสือที่เด็กควรอ่านมาไว้ในบ้าน

2. สนใจการอ่านด้วยตนเอง และชักชวนให้เด็กสนใจ โดยเล่านิทาน อ่านหนังสือหรือชวนพูดถึงหนังสือที่น่าสนใจ

3. ศึกษาเด็กว่าสนใจเรื่องอะไร ก็พยายามหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนั้นมาให้

สำหรับเด็กวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่อ่านหนังสือเองได้แล้ว ก็พยายามสร้างบรรยากาศในบ้านให้หน้าอ่านหนังสือ โดย

1. ให้เด็กเห็นการอ่านหนังสือของผู้ปกครอง

2. ให้เด็กได้ฟังการพูดถึงหนังสือ โดยผู้ปกครองอาจจะคุยให้ฟัง

3. หนังสือต้องพร้อมที่จะเอามาอ่านได้ทันที ผู้ปกครองจึงควรหาหนังสือมาไว้ในที่ที่เด็ก

จะเอามาอ่านได้ง่าย เช่น บนโต๊ะในห้องนั่งเล่น บนพื้นใกล้ ๆ เคียงนอนเป็นต้น

4. จะทองไม่บังคับให้เด็กอ่านหนังสือ วิจารณ์เป็นวัยที่ไม่ชอบการบังคับ ถ้าบังคับให้เด็กอ่าน เด็กจะเกลียดหนังสือทันที และผู้ปกครองก็ไม่ควรบังคับให้เด็กมีรสนิยมในการอ่านที่เหมือนกันด้วย

ละเมียด ลิมอักษร (ละเมียด ลิมอักษร 2519 : 30) กล่าวว่าโรงเรียนจะต้องช่วยแนะแนวทางให้เด็ก ไม่ควรปล่อยให้เด็กอ่านไปตามเรื่อง และได้เสนอบทบาทของโรงเรียนในเรื่องการส่งเสริมการสอนอ่านไว้ดังนี้

1. จัดห้องสมุดของโรงเรียน หรือของห้องเรียน หรือมุมห้องสมุด โดยรวบรวมหนังสือเท่าที่โรงเรียนจะหาได้ หรือยืมมาให้เด็กนำหนังสือมาจากบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนกันอ่าน กำหนดเวลาการใช้ห้องสมุดเข้าในการการสอน ครูหรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดนำเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเล่าให้นักเรียนฟัง แล้วให้นักเรียนอ่านต่อเองจนจบ หรือให้นักเรียนนำเรื่องที่อ่านแล้วลัดกันเล่าให้เพื่อนฟัง ซึ่งอาจแบ่งเด็กเป็นกลุ่มก็ได้ แล้วแต่ความสะดวกของครู มีการวิจารณ์เรื่องที่นำมาเล่า จะได้เป็นการยืม ให้เด็กเกิดความสนุกสนาน และความสนใจในการอ่านมากขึ้น จนคิดเป็นนิสัยในที่สุด

2. โรงเรียนอาจรวมกลุ่มกัน จัดนิทรรศการหนังสือ หรือจัดการอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับหนังสือด้วยความร่วมมือของผู้อำนวยกาฯ อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ ครูในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้สนใจเรื่องหนังสือ พิจารณาหาทางส่งเสริมให้เด็กสนใจ และรักการอ่านหนังสือยิ่งขึ้น

3. จัดลิปะคาศ์หนังสือหรือนิทรรศการหนังสือขึ้นในโรงเรียน จัดให้มีการเล่านิทานแข่งเรื่องขึ้น

4. ในกรณีที่มีการให้รางวัล อาจจัดหนังสือที่เหมาะสม และน่าสนใจสำหรับเด็กเพื่อมอบให้เป็นรางวัล

5. เลือกหนังสือที่ดีและเหมาะสมสำหรับเด็ก เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือหนังสือประกอบการเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน รักการค้นคว้า หากความรู้ช่วย

ตนเอง จะช่วยให้เด็กมีความสนใจในการอ่านกว้างขวางขึ้น

6. พานักเรียนไปดูการจัดนิทรรศการหนังสือที่สมาคม หรือองค์การต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสใกล้ชิด และรู้จักหนังสือมากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ไต้พยายามศึกษาว่ามีตัวแปรใดเข้ามาเกี่ยวข้องกับนิสัยในการอ่าน ทำให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้น สามารถช่วยกำหนดแนวทางในการหาวิจัยให้เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้ขอนำมาเสนอไว้มีดังนี้

นโปลี (Napoli 1968 : 552 - 557) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อมทางบ้าน กับความสามารถในการอ่านของเด็ก ใ้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง จำนวน 40 คน ในจำนวนนี้ 20 คน เป็นคนที่มีความสามารถในการอ่านดี ส่วนอีก 20 คน มีความสามารถอยู่ในระดับต่ำกว่า การวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งเด็กและผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางบ้านระหว่างเด็กทั้งสองกลุ่ม โดยเฉพาะเด็กกลุ่มที่อ่านได้เก่ง มีสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการอ่านมากกว่าเด็กกลุ่มที่อ่านไม่เก่ง

ในประเทศบราซิล ศูนย์วิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งลาตินอเมริกาได้สำรวจทางด้านสังคมวิทยา เกี่ยวกับการสร้างนิสัยในการอ่าน ซึ่งเป็นการศึกษาอิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการอ่าน โดยทำการสำรวจจากครอบครัวที่มีฐานะทางบ้านเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกัน มีขนาดครอบครัวและจำนวนวัยสมาชิกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อนิสัยในการอ่าน เช่น การมีส่วนร่วมตัวสำหรับอ่านหนังสือ การซื้อหนังสือของผู้ใหญ่ในบ้าน และการมีผู้ใหญ่อย่างน้อยหนึ่งคนในบ้านหรือ ผู้ที่มาเยี่ยมครอบครัวเป็นประจำที่ชอบอ่านหนังสือ (สไตเกอร์ 1977 : 97 - 98)

งานวิจัยเกี่ยวกับนิสัยในการอ่านของเด็กที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง ได้แก่การศึกษาพฤติกรรมในการอ่าน วิชอ่าน และความสนใจในการอ่านของเด็ก 10 ขวบ ในประเทศออสเตรเลีย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กจำนวน 2398 คน ซึ่งสุ่มมาจากเด็กในชนบท จำนวน 1528 คน และจากเมืองใหญ่อีก 870 คน ผลการวิจัยทำให้ได้ข้อค้นพบประการหนึ่งว่า จำนวนพี่น้องในครอบครัว

มีสหสัมพันธ์กับจำนวนหนังสือที่เป็นเจ้าของอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งจำนวนหนังสือในครอบครัวยิ่งมาก ก็ยิ่งทำให้จำนวนหนังสือที่เป็นเจ้าของมีน้อยลง (สไตเกอร์ 1977 : 99 - 100) เป็นที่น่าคิดว่าครอบครัวยุคใหม่ก็น่าจะมีหนังสือครอบครองมาก และเปิดโอกาสให้เด็กสามารถอ่านหนังสือได้มากขึ้นด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า การอ่านจึงเป็นทักษะอย่างหนึ่ง ที่หมายความว่าคนที่เรียนสูง ๆ น่าจะมีทักษะในการอ่านดีกว่าคนที่เรียนต่ำ ระดับของการศึกษาน่าจะมีความสัมพันธ์กับนิสัยในการอ่านอยู่ไม่น้อย ในเรื่องนี้ โฮแมน และคณะ ได้สรุปจากหลักฐานที่พอเป็นเครื่องยืนยันเกี่ยวกับผลในระยะยาวของการศึกษาว่า ผู้มีระดับการศึกษาในโรงเรียนสูง จะใช้สื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์จำพวกหนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสือ เป็นสัดส่วนมากกว่าผู้มีระดับการศึกษาในโรงเรียนต่ำ และมีหลักฐานที่พบซึ่งน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือการศึกษา จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการอ่านหนังสือพิมพ์ ในตอนท้าย โฮแมน ได้สรุปว่า โอกาสที่คนจะอ่านหนังสือขึ้นอยู่กับปริมาณของการศึกษาเหมือนกัน (สไตเกอร์ 1977 : 27 - 28)

อาชีพของบิดามารดาเป็นประเด็นหนึ่งที่น่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับนิสัยในการอ่านของบุตรได้เหมือนกัน ในเรื่องนี้ พิชัย เทพนิมิตร ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษา ความสนใจ และแนวการอ่านของนักเรียนระดับอายุ 13 - 18 ปี ในโรงเรียนรัฐบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอายุระหว่าง 13 - 18 ปี จำนวน 1993 คน ข้อค้นพบจากการวิจัยที่น่าสนใจก็คือ นักเรียนที่มีบิดามารดาต่างอาชีพกัน มีความสนใจในการอ่านแตกต่างกัน (พิชัย เทพนิมิตร 2516 : 45)

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบในการสร้างนิสัยในการอ่าน มิใช่มีเพียงแต่ความสนใจ หรือมีทักษะที่พอเพียงเท่านั้น เวลาในการอ่านก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ งานวิจัยของมาร์สตัน ที่ได้ทำการศึกษาคิวแปรที่เกี่ยวข้องกับนิสัยการอ่านอย่างเสรี ของนักเรียนระดับแปด ในสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอาสาสมัคร 129 คน ซึ่งจะต้องรายงานลงในแบบฟอร์มที่จัดเตรียมไว้เกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กันในทางลบอย่างมีนัยสำคัญระหว่างปริมาณเวลาที่ใช้อ่านหนังสือกับปริมาณเวลาที่ใช้ทำกิจกรรมอย่างอื่น และตัวทำนายที่ดีที่สุด สำหรับนิสัยการอ่านอย่างเสรีก็คือ ปริมาณเวลาที่ใช้ในการทำงานตามหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ (Marston 1982 : 1486 - A) นี่ก็หมายความว่า ยิ่งมีงานที่ต้องรับ

งานวิจัยของ ยุกา แสงทอง ที่ได้พยายามศึกษาเปรียบเทียบเจตนคติต่อการอ่าน และพฤติกรรมการอ่านของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยการให้ และไม่ให้การแนะนำการอ่าน ผลการทดลอง แม้จะไม่ทำให้เจตนคติต่อการอ่านของกลุ่มคนงานที่ได้รับการแนะนำเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่การแนะนำการอ่านก็ทำให้พฤติกรรมการอ่านของคนงานที่ได้รับการแนะนำการอ่านสูงกว่าคนงานที่ไม่ได้รับ นอกจากนี้พฤติกรรมการอ่านของคนงานที่ได้รับการแนะนำการอ่านยังสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญด้วย (ยุกา แสงทอง 2527 : 70)

จากการได้ศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่านิสัยในการอ่านของคนมีตัวแปรที่เข้ามามีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ตัวแปรใดที่จะมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อนิสัยรักการอ่านมากที่สุดยังเป็นประเด็นที่น่าสงสัย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ทั้งนี้โดยอาศัยวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับนิสัยในการอ่านเป็นแนวทางในการคัดเลือกตัวแปรมาศึกษา และหวังว่าผลที่ได้จากการวิจัย จะทำให้ทราบว่า ตัวแปรจากองค์ประกอบที่บ้าน ทางโรงเรียน และจากตัวเด็กเอง ตัวแปรใดที่สามารถอธิบายถึงความแปรปรวนของนิสัยรักการอ่านได้ดีที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย